

Ceza İnfaz Kurumlarında Anneleriyle Yaşayan 0-6 Yaş Arası Çocukların Gelişimini Etkileyen Faktörler ve Sosyal Hizmet Müdahalesi

Merve KILIÇ¹

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geliş Tarihi : 19/10/2024

Makale Kabul Tarihi : 05/11/2024

Anahtar Kelimeler:

Cezaevi, Anne, Çocuk, Gelişim, Sosyal Hizmet.

ÖZET

Bu çalışma, ceza infaz kurumlarında anneleriyle yaşayan 0-6 yaş arası çocukların gelişimini etkileyen faktörleri ve sosyal hizmet müdahalesini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmaya ilişkin literatür taraması, 2000-2024 yılları arasında Google Scholar, ResearchGate, YÖK Ulusal Tez Merkezi ve DergiPark veri tabanlarında “ceza infaz kurumu”, “cezaevinde annelik”, “anne-çocuk cezaevi”, “cezaevinde çocuk gelişimi” “mahkûm anneler” gibi anahtar kelimeler kullanılarak gerçekleştirilmiş ve toplam 40 adet çalışma incelenmiştir. Bu çalışmalar, cezaevinde anneleriyle yaşayan 0-6 yaş arası çocukların gelişimini etkileyen faktörleri ve sosyal hizmet müdahalelerinin önemini ele alan ampirik ve derleme çalışmalardan oluşmaktadır. İncelenen kaynaklar, çocukların psikolojik gelişimini, sosyal etkileşimlerini ve ceza infaz kurumlarındaki koşullarının çocuk üzerindeki etkilerini değerlendirmektedir. Literatür taraması sonucunda, ceza infaz kurumlarında anneleriyle yaşayan çocukların gelişim süreçlerinin desteklenmesi için etkili sosyal hizmet müdahaleleri ve uygulama stratejileri geliştirilmesi gerektiği belirlenmiştir. Bu bağlamda, politika yapıcılar ve uygulayıcılar için yol gösterici nitelikte bilgiler sağlanmakta ve ceza infaz kurumlarında çocukların refahını artırmaya yönelik stratejilerin geliştirilmesine katkı sağlamaktadır.

Factors Affecting The Development of Children 0-6 Living With Their Mothers in Penal Institutions and Social Work Intervention

ARTICLE INFORMATION

Submission Date : 14/03/2023

Accepted Date : 30/03/2023

Keywords:

Prison, Mother, Child, Development, Social Work.

ABSTRACT

This study aims to examine the factors affecting the development of children aged 0-6 living with their mothers in penal institutions and the role of social service interventions. The literature review, conducted using keywords such as “penal institution,” “motherhood in prison,” “mother-child prison,” “child development in prison” and “incarcerated mothers” across databases like Google Scholar, PubMed, ResearchGate, YÖK National Thesis Center and Dergipark from 2000 to 2024, analyzed a total of 40 studies. These works include empirical and review studies addressing the significance of social service interventions. The sources evaluate children’s psychological development, social interactions, and the impact of conditions in penal institutions. The review highlights the need for effective social service interventions and strategies to support the developmental processes of these children, providing guiding information for policymakers and practitioners and contributing to the enhancement of children's welfare in penal institutions.

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Hizmet Bölümü, mrvkiliicc@gmail.com, ORCID: 0009-0004-3500-1297.

Giriş

Cezaevinde anneleriyle birlikte yaşayan 0-6 yaş aralığındaki çocukların durumu, bir yandan cezaevlerinin çocuklar için uygun olmaması, diğer yandan bu yaş grubundaki çocukların annelerine olan ihtiyaçlarının yoğunluğu nedeniyle karmaşık bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (Kitapçioğlu Yüksel, 2024). Türkiye'de, annesi cezaevinde bulunan 0-6 yaş grubundaki çocuklar; eğer onlara bakacak yakınları yoksa anneleriyle birlikte ceza infaz kurumunda kalmaktadır. Anneleri bu durumu kabullenmediği takdirde ise çocuklar devlet korumasına alınmaktadır. Anneleriyle 6 yaşına kadar kalan çocuklar, bu dönem sona erdikten sonra annelerinden ayrılarak Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı kurumlarda yaşamaya devam etmektedir (Çengelköylü, Bademci, Çelik, & Karadayı).

Ceza infaz kurumlarında çocuklarıyla birlikte kalan kadınların yaşadıkları sorunlar önemli olmasına karşın, tartışmalı bir konu olduğu için uluslararası standartlar bulunmamaktadır. Ülkelerde, çocukların anneleriyle birlikte cezaevinde kalmaları için ideal yaş aralığı konusunda bir fikir birliği yoktur. Birçok ülke, çocukların ceza infaz kurumunda kalma süresi için yaş kriterleri belirlemiştir, ancak bu kriterler ülkeler arasında önemli farklılıklar göstermektedir (Çengelköylü, Bademci, Çelik, & Karadayı).

Türkiye'de ceza infaz kurumlarında bulunan 0-6 yaş arası çocukların sayısının yıllar içerisinde arttığı ifade edilmektedir. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün 14 Kasım 2018 tarihinde yayımlanmış olduğu Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu raporuna göre, 2018 yılından itibaren ceza infaz kurumlarında anneleriyle birlikte kalan toplam 743 çocuk bulunmaktadır. Bu çocukların 543'ü 0-3 yaş aralığında, 200'ü ise 4-6 yaş aralığındadır. Ayrıca, 0-3 yaş grubundaki 543 bebekten 37'sinin 6 aydan daha küçük olduğu ifade edilmiştir (Çengelköylü, Bademci, Çelik, & Karadayı).

Çocukların gelişim evrelerine bakıldığında, ilk 6 yıl boyunca tüm yaşamlarını etkileyen olayların meydana geldiği görülmektedir. Bu yıllarda gelişim tohumları atılır ve bu tohumların nasıl bakıldığına bağlı olarak ya verimli ağaçlar ya da kuru, zayıf ağaçlar ortaya çıkar. İnsanın iç dünyasını bu ağaçlara benzetirsek, çocukluk döneminde sağlıklı bir aile ortamında büyüyen çocuk ile zor koşullar altında büyüyen çocukların gelişimi farklı olacaktır. Bu nedenle, cezaevinde anneleriyle büyümek zorunda kalan çocuklar, birçok konuda bu sıkıntıları sürekli olarak hissedeceklerdir. Karşılaştıkları ve deneyimledikleri olaylar, onarılamaz yaralar ve travmalar oluşturabilir (Mavi, 2019). Bu dönemlerde anne sevgisi çocuklar için hayati öneme sahiptir. Çocuklar, anneleriyle kurdukları ilişkilerde anne, rehber rolündedir; ilk sosyalleşme aile ortamında gerçekleştirilir. Dolayısıyla, anneden ayrı kalmak zorunda olan çocuklar, yaşamları boyunca kalıcı izler taşıyabilir. Bu bağlamda, çocukların anneleriyle ceza infaz kurumlarında kalmasının mı yoksa dışarıda kurum bakımında ya da başka bir ebeveynin yanında olmasının mı gelişimleri üzerinde daha fazla etki yapacağı konusu tartışılmaktadır (Mavi, 2019). Bazı uzmanlara göre, çocukların annelerinden ayrı olması durumunda onlarla ilgilenebilecek birisi yoksa devlet kurumlarına yerleştirilmelidir. Yetişkin bireyler için bile büyük zorluklar barındıran bu kurumlarda çocukların kalmaması gerektiği ifade edilirken, öte yandan bazı uzmanlar da çocukların annelerinin yanında kalması gerektiğini, ancak kurum koşullarının çocukların ihtiyaçlarına uygun şekilde düzenlenmesi gerektiğini belirtmektedir (Mavi, 2019).

Ceza kanunlarının yeniden düzenlenerek, çocuk sahibi veya hamile olan tutuklu ve hükümlü bireyler için cezaların ertelenmesini sağlamak amacıyla sosyal hizmet uzmanları tarafından çalışmalar yürütülmesi gerekmektedir. Sosyal hizmet, her zaman toplumun ve bireylerin yanında yer almaktadır. Koruyucu, önleyici ve rehabilite edici yaklaşımlarıyla bireylerin ve toplumun refahını arttırmayı hedefler. Dezavantajlı grupların sorunlarına en uygun çözümleri bularak, insan onurunu korumak için çaba gösterir. Cezaevinde görev yapan sosyal hizmet uzmanları, anneleriyle kalan çocukların gelişimlerini etkileyen unsurları tespit etmeli ve hem anneye hem de çocuklara yönelik eylem planları hazırlamalıdır. Bu süreçte, çocuğun yüksek yararı ilkesini göz önünde bulundurmamak son derece önemlidir (Mavi, 2019).

İlgili alan yazın incelendiğinde, çocuğun yaşama attığı ilk adımların sağlam temellere dayandırılmasında annenin büyük ölçüde öneme sahip olduğuna, anne- çocuk etkileşimine ve annenin ebeveynlik tutumuna yönelik çeşitli araştırmalar bulunmasına karşın cezaevi ortamında anneleriyle büyümek zorunda kalan çocukların hangi koşullarda yaşadığına, annelik rollerini nasıl deneyimlediklerine ve buna ilişkin sosyal hizmet müdahalesine yönelik araştırmaların sınırlı sayıda olduğu görülmüştür. Çalışmanın amacı, ceza infaz kurumlarında anneleriyle büyümek zorunda kalan 0-6 yaş çocukların gelişimini etkileyen faktörleri, bu konudaki problemleri ve eksiklikleri sosyal hizmet perspektifinden inceleyerek çözüm önerileri sunmaktır.

Suç Olgusu

Suç kavramı, insanlık tarihinden günümüze kadar varlığını sürdürmüş olan evrensel bir kavramdır (Aker, 2022). Diğer bir deyişle suç; yasalarla belirlenmiş olan kurallara ters düşen davranışlar bütünü olarak tanımlanabilir. Suç olgusu insanlığın var oluşuyla birlikte ortaya çıkan bir kavramdır. Sosyal bir varlık olan insan, gereksinimlerini karşılayabilmek için daima bir başkasının desteğine ihtiyaç duyar. Bireylerin toplumda birlikte var olmasının doğal bir sonucu olarak ise birtakım sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Bu sorunlarla birlikte toplum düzenini bozan davranışlar ise suç olarak tanımlanmaktadır. Suç unsuru taşıyan eylemler yasaklanarak sonucunda yaptırımlar uygulanmaktadır. Kişilerin birbirleri ile olan etkileşimleri nedeniyle oluşan suç kavramı; birçok faktör ile bağlantılıdır. Bu faktörlerden bazılarını; aile, ekonomi, eğitim ve normlar olarak ele almak mümkündür (Akınar, 2018). Suç kavramının birçok disiplin ile ilişkisi bulunmaktadır. Bu nedenle, suç kavramının genel geçer bir tanımını yapmak oldukça zordur. Suç kavramı hukuki bakış açısıyla ele alındığında; yasalara göre suç kabul edilen bir eylemi kasten yapmak veyahut ihmal etmektir (Koçak, 2021). Sosyolojik bakış açısına göre suç; bireylerin sosyal ortamlarıyla etkileşimleri sonucunda ortaya çıkan bir olgu olarak değerlendirilmektedir. Bu bakış açısına göre, toplum hasta olarak nitelendirilmektedir (Yıldırım, 2014). Psikolojik açıdan ise; bireylerin zeka, kişilik özellikleri, bilişsel yapıları ve davranışsal özellikleri gibi kişisel faktörlerin suç ile ilişkisine odaklanılmaktadır (Gökulu, 2019).

Kadın Suçluluğu Kavramı

Kadın suçluluğu kavramı, suç işleyen kişinin cinsiyet farklılığı temeline dayanmaktadır. Bireyler doğduğu andan itibaren, cinsiyetine bağlı olarak içinde bulunduğu kültürün değer yargılarıyla karşılaşmaktadır. Bu durumda kişilerin yetiştirilme süreçlerini etkileyerek, cinsel kimliğini tanımasını, kültürlerinde kadın ve erkekliğe atfedilen rollerin benimsenmesine neden olmaktadır. Başka bir deyişle, cinsiyetler arası farklılığın büyük ölçüde kültürel koşullanmaya bağlı olduğu söylenebilir. 1970'li yıllardan önce kadınların biyolojik, fizyolojik ve psikolojik açıdan farklılıklarına dikkat çekilerek kadın suçluluğu kavramı açıklanmaktaydı. Ancak bu yıllardan sonra feminist hareketin de etkisiyle birlikte özellikle sosyo-kültürel açıdan yoğunlaşarak suç kavramı kadının toplumsal rolleri ile açıklanmaya başlanmıştır (Ağaoğlu Canay, 2004).

20.yüzyıl itibariyle kadın suçluluğu kavramının akademik açıdan daha çok gündeme gelmesinin birçok sebebi bulunmaktadır. Bu sebeplerden bazıları; kadının özgürlük hareketi ve toplumun sosyoekonomik açıdan değişime uğraması olarak sayılabilir. Söz konusu sebeplerin kadın suçluluğuyla olan ilişkisi iki açıdan yorumlanabilmektedir. İlk olarak bakıldığında; kadınların ekonomik yoksunluk çekmesi sonucunda hırsızlık veya dolandırıcılık olaylarına karışması, ikinci olarak ise; kentleşmeyle birlikte kadın suç oranının suç istatistiklerinde yer alması olarak gösterilebilir (Yıldız, 2019).

Toplumda kadın suçluluğuna karşı bir tabu oluşmasının temelinde kadına atfedilen roller yer almaktadır. Bu roller; kadının çocuk yetiştirme rolü ve cinsel erdemidir (İlbars, 2007). Kadınlar da tıpkı erkekler gibi her türlü suç eylemini gerçekleştirebilirler. Kadınların bir kısmı sosyoekonomik nedenlerle suç eylemini gerçekleştirirken, bir kısmı ise çetelere katılabilmektedir. Fakat kadın olmak; suçların işlenme sıklığını ve ağırlığını, suçluluğun toplum üzerindeki etkisini azaltmaktadır (Koruculu, 2017). SJ. South ve S. F. Messner, "Kadının Suç İşleme Nedenleri ve Suç Oranları" konularında yürüttükleri çalışmalarda kadının suç eylemi içerisindeki konumunu üçe ayırmıştır:

1. Kadının mağduriyet yaşaması,
2. Adalet sistemi içerisinde kadının konumu,
3. Kadının suç niteliğindeki eylemleri (Gürtuna, 2009).

Kadın Suçluluğunu Açıklayan Teoriler

Geleneksel açıdan kadın suçluluğu kuramları; biyolojiden psikolojiye ve ekonomiden sosyal kuramlara doğru bir çeşitliliği içerisinde bulundurulur. Kadın suçluluğuna ilişkin ilk çalışmalar 20.yüzyılın ortalarında yapılmaya başlanmıştır. Bu dönemde kadın suçluluğuyla ilgili göze çarpan çalışmaları yürüten araştırmacılar ise; Sigmund Freud, Eleanor Glueck, Cesare Lombroso, William Ferrero'dur (Akpınar, 2018). Kadın suçluluğunu biyolojik cinsiyet ile açıklayan geleneksel suç kuramları; biyolojik, psikolojik teorilerini toplumsal cinsiyet ile açıklayan feminist kuramlar; ataerkillik, suç ve güç- kontrol teorileri ile açıklayan ekonomik kuramlar açıklanacaktır (Akpınar, 2018). Geleneksel teorilere göre, cinsiyetler arasındaki farklılıklar ve buna bağlı olarak oluşan suçlardaki farklılık biyolojik özelliklerle ilişkilidir. Bu teoride, kadın ve erkek arasında hiyerarşik bir ilişkinin mevcut olduğu kadınların erkeklere göre daha alt düzeylerde yer aldığı belirtilmektedir (Akpınar, 2018). Geleneksel teoriler kapsamında, erkekle kadın arasındaki farklılıklar ve buna bağlı olarak suçluluk düzeylerindeki ayrımlar, biyolojik niteliklerinden kaynaklanmaktadır (Akpınar, 2018).

Feminist teorilerde, kadın suçluluğu, toplumsal cinsiyet açısından ele alınmıştır. Feminist kuramcılar, kadın suçluluğuna ve kadının toplumsal statüsüne ilişkin oldukça önemli kazanımların elde edilmesini sağlamışlardır. Feminist kuramcıların kadın suçluluğu konusundaki en önemli başarılarından biri, kadın suçluluğu konusunu erkekler için üretilen geleneksel teorilerin aksine, kadınları göz önünde bulunduran yeni kuramların incelenerek, kadınların mağduriyetlerini ortaya çıkaran yeni politikaların oluşturulmasıdır. (Saruç, 2013).

Ekonomik teoriler, kadın suçluluğuna dair neden-sonuç ilişkisine dayalı açıklamalar sunmakta ve kadınların suç işleminin başlıca sebebi olarak yoksulluğu ve kadının ailesinin geçimini sağlamak zorunda kaldığı ailelerinin varlığını öne çıkarmaktadır (Akpınar, 2018).

Psikolojik teoriler; psikodinamik, gelişim ve öğrenme teorilerinden oluşmaktadır. Psikodinamik teoriler; kadın ve erkek suçluluğunu farklı olarak nitelendirmekte; erkek suçluluğunu açıklayabilmek amacıyla kullanılan kuramların değiştirilerek kadın suçlular için uygulanabileceğinin sorun oluşturacağını söylemektedir. Gelişim teorileri; kişinin doğumundan yetişkinliğe kadar olan gelişim dönemlerini içermektedir. Kadın ve erkek suçluluğu arasındaki farkların açıklanarak gelişim teorisinin uygulanması, cinsiyetlere etki eden suç faktörlerinin tespit edilmesi açısından önemlidir. Öğrenme teorileri; insanın doğuştan suçlu olmadığına ancak suç eylemini gerçekleştirmesinde çevre faktörünün oldukça önemli olduğuna vurgu yapmaktadır. Kişinin, bir başka kişiyi model alması suç davranışının pekiştirilmesine neden olmaktadır. Bu teoride çoğunlukla iki şeye vurgu yapılmaktadır: İlk olarak kadınların az sayıda suç eylemine karışmış olmalarının nedenini anlamaya çalışırlar. İkinci olarak ise kadınların niçin daha çok ekonomi temeline dayanan suçlara karışmış olduklarını açıklama çabasında olduklarıdır (Akpınar, 2018).

Kadın Ceza İnfaz Kurumlarının Kuramsal Çerçevesi

Kadın cezaevlerinin kuramsal çerçevesi, kadınların ceza infaz sistemine ait olan ihtiyaçlarını ve bu ihtiyaçlara karşı nasıl yanıt verebileceğini ele almaktadır. Bu kuramsal çerçeve, kadınların toplumdaki yerine, toplumsal cinsiyet eşitliğine ve insan haklarına dayanmaktadır (Gürtuna, 2009).

Kadın mahkûmların hapis cezalarının infaz edildiği kapalı cezaevi, 5275 sayılı Kanunun 8 ve 9'uncu, Tüzüğü'nün 10 ve 11'inci maddelerine uygun olarak oluşturulmuştur. Bu kurumlarda iç güvenlik görevlileri kadınlardan oluşmaktadır. Bu amaçla kurulan kurumların ihtiyaçları karşılama açısından

yetersiz olması durumunda, kadın hükümlülerin hapis cezaları, erkek hükümlülerin bulunduğu bölümlerle bağlantısı olmayan diğer kurumlarda infaz edilmektedir (Akgün, 2012).

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 63.maddesinde, kadınların erkeklerle, hükümlü bireylerin tutuklu bireylerle, çocukların yetişkinlerle, örgüt suçluları ve terör suçluların kanunda belirtilen haller dışında bağlantı kurmalarına izin verilmediği belirtilmektedir. Bu kanunda "kapalı cezaevi", "yüksek güvenlikli kapalı cezaevi", "kadın kapalı cezaevi", "çocuk kapalı cezaevi", "gençlik kapalı cezaevi", "açık cezaevi" ve "çocuk eğitim evleri" olmak üzere cezaevi türleri tanımlanmıştır (Salihoğlu Günelsu, 2014). Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün yayımladığı rapora göre, Türkiye'de Eylül 2024 itibariyle 11 kadın kapalı ve 8 kadın açık cezaevi olmak üzere toplamda 404 ceza infaz kurumu bulunmaktadır. Bu cezaevleri, toplumsal refahın maksimizasyonunun sağlanması açısından mahkumların haklarına saygı gösterecek nitelikte olmalıdır (Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, 2024).

Açık cezaevleri, kişinin ceza miktarının az olması veya belli bir kısmının kapalı cezaevlerinde yerine getirmiş olması halinde, hükümlünün toplumla yeniden bütünleşmesini ve üretime katılmasını sağlamak amacıyla tasarlanmış olan cezaevleridir. Açık cezaevlerinde bireylerin çalıştırılması zorunluğu olduğundan dolayı çeşitli iş atölyeleri bulunmaktadır. Hükümlülerin belli bir zaman sonrasında dışarıya çıkarak aileleriyle de vakit geçirebilmesine de fırsat tanınmaktadır. (Gürtuna, 2009). Kapalı cezaevleri, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanunda açıklanmıştır. Bu kanuna göre kadın kapalı ceza infaz kurumlarının iç ve dış güvenlik görevlilerinin bulunduğu, üst düzey güvenlik önlemlerinin alındığı, firar durumuna karşı önlemlerin alındığı, hükümlü bireylerin gereksinimleri doğrultusunda bireysel veya grup olarak rehabilite yöntemlerinin uygulanabileceği belirtilmiştir. Kadın kapalı cezaevlerinde izolasyon bulunmaktadır. Bunlar kapasitelerine, mimari yapılarına göre A, B, C ve E tipi olarak ayrılmaktadır (Görtuna, 2009).

Ceza infaz kurumlarında kadınlar, cinsiyetleri nedeniyle kırılğan bir grubu oluşturmaktadır. Kadınların cezaevlerinde hassasiyet yaşadıkları konular ise şunlardır;

- Mahkûmiyet öncesinde birçok kadının fiziksel, cinsel veya psikolojik istismara maruz kalmış olması,
- Kadına yönelik şiddet olgularının ve istismarların yüksek oranda psikiyatrik destek gerektiriyor olması,
- Uyuşturucu ve alkol bağımlılığı,
- Cezaevinde bulunmanın yarattığı psikiyatrik sorunlar ve erkeklere nazaran daha yüksek düzeyde kaygının seyretmesi,
- Kadın sağlığına ilişkin tedavilerin ve bakımın yeterli ölçüde giderilememesi,
- Tahliye sonrasında damgalanma, toplumdaki izole edilme ve aile içi çatışma (Mavi, 2019).

Çocuk Adalet Sisteminde "Çocuğun Yüksek Yararı" Kavramının Yeri

Çocuğun yüksek yararı ilkesi, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına dair Sözleşmesi'nin temelinde dayanmaktadır. Çocuk haklarına dair Sözleşme ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi incelendiğinde; çocuğun içinde bulunduğu tüm uygulamalarda "çocuğun üstün yararı" kavramı göze çarpmaktadır. Çocuğun üstün yararının devamlılığını sağlamayı amaçlayan bu ilke; devletin, çocuğun adalet sistemi içindeki sorumluluklarını içermektedir. Çocuğun üstün yararı kavramına Anayasa'da, Medeni Kanun'da ve Çocuk Koruma Kanunu'nda değinilmektedir (Doğan, 2020). Türkiye'de çocuk mahkemeleri yasası 1979 yılında kabul edilerek 1982 yılında yürürlüğe girmiştir. Çocuk mahkemelerinin fiili olarak

faaliyete geçmesi 1987 yılında gerçekleşmiştir. Çocuk mahkemeleri ilk olarak Ankara’da, daha sonra ise İstanbul’da kurulmuştur (Baykara Acar, 2015).

“5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nda korunmaya muhtaç ve suça sürüklenen çocukların haklarının korunmasına ilişkin yürütülecek olan uygulamalar” yer almaktadır. Bu kanunda;

- “Çocuğun hayatını, korunmasını, katılımını ve gelişimini destekleme
- Çocuğun üstün yararını gözetme,
- Çocuk ve ailesinin karşılaşılabileceği ayrımcılığı önleme,
- Çocuk ve ailesini karar sürecinde etkin kılma,
- Çocuk ve ailesinin diğer ilgili kişilerle ve kurumlarla iş birliği içinde çalışmalarını sağlama,
- Çocuğun içerisinde bulunduğu duruma özen göstererek insan haklarını temel alan, adil, etkili ve süratli bir yöntemin izlenmesi,
- Kovuşturma ve soruşturma aşamalarında çocuğun durumuna özen gösterilmesi,
- Çocukların özgürlüğünü kısıtlayan durumları ve hapis cezasını son çare olarak değerlendirme,
- Kurum bakımını son çare olarak görme,
- Karar verilirken ve uygulanırken toplumsal açıdan sorumlulukların paylaşılmasını destekleme,
- Çocuklar hakkında yürütülen işlemlerde, çocukların kimlik bilgilerinin gizli tutulmasına dikkat edilmesi” ilkelerine yer verilmektedir (Genç, Yavuziğit, & Yavuziğit, 2022). 5395 sayılı bu kanunda yer alan ilkeler çocuğun üstün yararını gözeterek, yaşamış olduğu travmatik olayları en aza indirmeye yöneliktir. Bu ilkelerin eksiksiz olarak yerine getirilmesiyle çocuğun iyilik halinin artacağı düşünülmektedir.

Anneleri ile Ceza İnfaz Kurumlarında Yaşayan Çocuklar

Çocuğun bakımından sorumlu kişilerin bulunmadığı durumlarda 0-6 yaş arası çocuklar anneleri ile ceza infaz kurumlarında yaşayabilmektedir. 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun 65’inci maddesinde “Anaları hükümlü olup da dışarıda korumasına bırakılacak kimsesi bulunmayan sıfır-altı yaş grubundaki çocuklar analarının yanında kalabilirler” hükmü yer almaktadır (Mavi, 2019).

Adalet Bakanlığı, ceza infaz kurumlarında anneleriyle birlikte yaşayan çocuklara ilişkin yeni düzenlemeler getirmeye yönelik çalışmalarını sürdürmektedir. Ülkemizde şu anda cezaevinde anneleriyle kalan çocuklar 0-6 yaş aralığındadır. Fakat uzmanlar, 3 yaşa inmesi gerektiği konusuna vurgu yapmaktadır. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, bu konuda uzmanların görüşlerini alarak ve çocukların iyilik halini gözeterek mevcut uygulamanın iyileştirilmesi için çalışmalarını yürütmektedir (Kitapçıoğlu Yüksel, 2024).

Kadın tutuklu ve hükümlülerin cezaevlerindeki en büyük sorunlarından birisi çocuklarından ayrı kalmış olmalarıdır. Annelerin çocuklarından ayrılması, çocuklarının bakımının nasıl sağlanacağına ilişkin kaygılar taşıması anneler için önemli bir sorundur. Annenin birden fazla çocuğu varsa ve bu çocuklar farklı kişiler veya kurumlar tarafından bakılacaksa annelerin kaygı durumu artmaktadır. Hükümlü veya tutuklu olmaya bağlı olarak kadınların çocuklarından uzak kalması hem çocuklar hem de anneler için olumsuz sonuçları doğurmaktadır. Annenin çocuğundan ayrı kalması anneye

verilebilecek en kötü cezadır. Böyle durumlarda, çocuklar ağır travmatik durumlarla karşı karşıya kalırlar ve gelişim problemleri yaşarlar (Can, 2016).

Çocuk Hakları Komitesi ve Cezaevi Çalışmaları Ulusal Merkezi; gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ceza infaz kurumlarında kalan ebeveynlerin çocuklarında benzer deneyimlerin bulunduğunu, cezaevinde doğmuş olan veya yaşamının ilk birkaç yılını anneleriyle ceza infaz kurumları ortamında geçirmek zorunda kalan çocukların üzerindeki olumsuz etkiyi en aza indirgeyerek çocukların gelişimlerinin sınırlandırılmaması için gerekli düzenlemelerin yapılması gerektiğini belirtir. Yaşanabilecek problemlerin azaltılarak anne-çocuk ünitelerinin yeterli düzeyde ve iyi koşullarda olması, annenin bebeğiyle sevgi bağına güçlendirebileceği ve emzirme sürecini de içinde barındıran gerekli her türlü malzemenin sağlanmasının önemi vurgulanmaktadır (Can, 2016).

“14 Kasım 2018 tarihindeki TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu verilerine göre;

- 743 çocuğun cezaevlerinde anneleriyle birlikte yaşadığı,
- 743 çocuktan 543’ünün 0-3, 200’ünün 4-6 yaş arasında olduğu,
- Çocukları ile ceza infaz kurumlarında kalana 519 annenin hükümlü,
- 224 annenin ise tutuklu olduğu bilinmektedir” (Doğan, 2020).

Cezaevinde Çocuğun Gelişimini Etkileyen Faktörler

Literatürde, ebeveynlerin cezaevine girmesi sonucunda mahkûm bireylerin çocukları; “görünmez nüfus” olarak ifade edilmektedir. Bu nüfus içerisinde çocuklar, annelerinin cezaevinde kalmasının kısa ve uzun vadeli etkilerini yaşamaktadırlar (Tercan & AYTEKİN, 2022).

0-6 yaş arası çocukların gelişim dönemleri; erken çocukluk dönemi, geleceğin şekillenmesi, toplumsal değerlerin taşıyıcısı olmaları ve sosyolojik anlamda toplumların sağlıklı gelişmesi açısından önemli bir dönemdir. Birçok kişilik-gelişim kuramcısı ve bilim insanı bu dönemin ne kadar önemli olduğunu bildikleri için bu döneme birçok vurgu ve atıfta bulunmuşlardır. Yetişkinlikte bireyin birçok gelişim alanına bu dönemde yaşananların etki ettiği ortaya konulmuştur (Mavi, 2019).

Yeşilyaprak (2000)’a göre “Okul öncesi dönemde çocukların başarması gereken gelişim görevleri;

- Olgunlaşmayla birlikte dil ve ifade becerisini geliştirme,
- Temel özbakım becerilerini geliştirme,
- El-göz koordinasyonu geliştirme,
- Cinsiyetlere yönelik farkındalığı kazanma ve cinsel kimliğini anlamaya başlama,
- Büyük oranda ebeveynlerini model alarak; akranları ve ailesiyle iletişim kurabilme, onlara ilişkin duygularını fark etme,
- Sevmeyi ve sevimiyi öğrenme,
- Yanlış ve doğruya yönelik toplumsal normları öğrenmeye başlamadır” (Bilgin, 2000).

Ulusal Suç ve Suçluluk Konseyi (NCDD)’nin, 2004 yılında yayınlamış olduğu bir raporda; ceza infaz kurumlarında anneleri ile yaşayan çocuklar, toplum içerisindeki en savunmasız ve risk altındaki nüfus gruplarından biri olarak kabul edilmektedir. Konu ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde; çocukların anksiyete, öfke, depresyon, dikkat bozukluğu gibi bazı risk faktörlerine yatkın oldukları görülmektedir. Bu riskler; çocukların erken çocukluk, okul çağı ve ergenlik dönemlerinde sorunlara yol

açmakta, akademik başarısızlığa neden olmaktadır (Tercan & Aytakin, 2022). Bu gelişim dönemlerini cezaevi ortamlarında geçiren çocuklar cezaevi koşullarının psikolojik ve fiziksel yıpratıcılığı karşısında olumsuz yönde etkilenmekte, yetişkinlik döneminde de bu olayın izlerini taşımaktadırlar. Kişinin yaşamının her alanındaki gelişimi için en önemli aşamalarından biri olan okul öncesi evresini suçlu profiline ve şiddete tanık olarak özgürlüğünün kısıtlandığı bir ortamda geçiren çocuk; cinsiyet fark etmeksizin içerisinde bulunduğu gelişim özelliklerinin üzerinde beceriler geliştirmek zorunda kalabilmektedir (Başar Çörtü, 2006).

Diğer önemli bir sorun ise beslenmedir. Beslenmenin çocuğun gelişimi üzerindeki etkisi oldukça önemlidir. Fakat cezaevi ortamlarında çocuklar için düzenlenen ayrı bir yemek listesi bulunmadığından dolayı çocuklar ihtiyaçları olan besinlere ulaşmakta güçlük çekmekte bu da çocukların fiziksel açıdan gelişimlerinin durağanlaşmasına neden olmaktadır (Şahinöz, Sağın Küçük, Çukacı Çakır, Kara Uzun, & Durualp, 2019).

Beslenmenin yanı sıra temizlik de çocuklar için oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Temizliğe gereken önemin verilmeyişi birçok hastalığı beraberinde getirmektedir. Özellikle bebeklerin bağışıklık sistemleri zayıf olduğundan dolayı çabuk hastalanmalarına neden olmaktadır. Bu nedenle, cezaevi ortamları bebeklerin bakımı için uygun değildir. Bebeklerin banyo yapacağı temiz ortamın bulunmaması onları hastalığa yatkın hale getirmekte, en temel haklara erişimden mahrum bırakmaktadır (Kabasakal, Akca, & Mucuk, 2019).

Cezaevleri aynı zamanda çocukların zihinsel gelişimlerini de etkilemektedir. Çocukluk döneminin en önemli gelişimsel faktörü oyun oynamaktır. Oyun, çocukların özgürleşmesini sağlamak, öz benliğini geliştirmektedir. Ancak çocuklar, akranları ile oyun oynayabileceği, sevgi bağlarını güçlendirebileceği ortamlardan mahrum kalmaktadır (Can, 2016). Çocukların oyun hakları kimi zaman göz ardı edilmekte ve “unutulmuş hak” olarak açıklanabilmektedir. Bunun nedeni, yetişkin bireyler tarafından oyunun gerekli görülmemesi ve lüks olarak nitelendirilmesidir. Fakat oyun, çocukların fiziksel, sosyal, bilişsel ve sosyal gelişimlerine katkı sunan vazgeçilmez bir gelişim aracıdır (Can, 2016).

Mevcut koşullarda değerlendirildiğinde; ceza infaz kurumlarının fiziki durumunun ve mahkûmların rehabiliteden uzak olduğunu, mahkûmların çoğunlukla suça karışmış ve şiddete yatkın olduklarını söylemek mümkündür. Bu nedenle her ne olursa olsun çocukların böyle koşullar altında bulunmaları onların gelecek yaşantılarını da etkileyerek travmatik durumlarla karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır (Mavi, 2019). Beyin gelişimi hakkında yapılan bir araştırmanın sonucunda çocukluk döneminde travmatik olaylara maruz kalmak beynin fonksiyonlarını etkilemekte; öğrenme güçlüğü, depresyon ve kaygı bozukluğu gibi hastalıkların gelişmesine sebebiyet vermektedir. Cezaevi ortamında çocuklarını büyütmek zorunda olan anneler bir yandan cezaevinin olumsuz yönleriyle başa çıkmaya çalışırken diğer yandan bu etkileri çocuklarına yansıtmamak için uğraşmaktadırlar. Fakat çocuklar cezaevinin olumsuz koşullarına bizzat şahit olmaktadır. Çocukların sosyalleşebileceği bir ortamın bulunmaması onları zorlu koşullar içerisinde yaşamaya mahkûm bırakmaktadır (Mavi, 2019).

Cezaevinde anneleriyle büyüyen çocukların psiko-sosyal ihtiyaçları da göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Cezaevinde çocuğun sosyalleşeceği ortam yalnızca koğuştaki kalan kişilerden ve annesinden oluşmaktadır (Mavi, 2019). Çocukların kurum bakımında kalması onları sağlıklı bir aile ortamından mahrum bırakırken, aynı zamanda ceza infaz kurumunda anneleriyle birlikte kalması da çocukların gelişimi için olumsuzlukları beraberinde getirmektedir. Çocukların ceza infaz kurumlarında kalması gelişimleri için uygun olmamakla birlikte yine de çocuğun anne yanında bulunması, öte yandan devlet kurumlarında çocuğun gelişimi için daha iyi koşulların sunulması fakat anne sevgisinden yoksun kalması durumları anneler için düşündürücü olmaktadır (Avcı & Tuncer, 2021).

Figen Çörtü'nün ceza infaz kurumlarında anneleriyle büyüyen ve çocuk esirgeme kurumunda büyüyen çocukları karşılaştırdığı bir çalışmada; kurum bakımında kalan çocuklar için elverişli fiziki ortamlar bulunsa da cezaevi ortamında anneleriyle büyüyen çocuklara kıyasla gelişimlerinin geri olduğu

bulgularını elde etmiştir. Bu durumu, çocukların cezaevinde anneleriyle birlikte yaşamalarıyla, ceza infaz kurumlarındaki diğer mahkûmlar tarafından sevgi görmeleriyle açıklamaktadır (Çörtü, 2006).

Cezaevi ortamlarında anneleriyle kalan çocukların okul yaşantısı ele alındığında ise; bu çocuklara yönelik olarak mevzuatta herhangi bir maddeye rastlanılmamıştır. Çocuğun zihinsel ve bedensel gelişimi yönünden eğitimin önemi oldukça büyüktür. Mahpusların İslahı için Asgari Standart Kuralları'nda, "Bebeklerin anneleri ile kalmalarına izin verilen kurumlarda, bebeklerin annelerinin bakımı altında olmadığı zamanlarda bırakılabilecekleri ve nitelikli kişiler tarafından hizmet verilen bir kreş sağlanır" ibaresi yer almaktadır. Fakat her cezaevinde kreş bulunmamaktadır. Kreşler çoğunlukla büyük ve çocukların anneleriyle uzun süreli kalabilecekleri ceza infaz kurumlarında bulunmaktadır (Kitapçıoğlu Yüksel, 2024). Cezaevi kreşlerine aşağıda ayrıca değinilecektir.

Cezaevi Kreşleri

Annesinin yanında ceza infaz kurumlarında büyüyen çocuklara ilişkin yürütülen çalışmalardan biri de cezaevi kreşleridir. Cezaevi kreşleri, ceza infaz kurumlarında kalan hükümlülerin çocuklarının bakımını üstlenerek onlara eğitim fırsatı sunan kurumlardır. Bu kreşler, çocukların anneleriyle olan ilişkilerinin devam etmesini ve çocukların ihtiyaçlarının karşılanmasını amaçlamaktadır. Oyuncak odaları ve dış oyun alanlarını içeren, çocuğun gelişimini destekleyen ve cezaevinin diğer alanlarından ayrılmış olan bölümleri bulunan kurumlardır (Çengelköylü, Bademci, Çelik, & Karadayı, 2022).

Cezaevi kreşleri, mahkûmların ve çocuklarının haklarının korunması ve onların yaşam koşullarının iyileştirilmesi açısından önemli bir yere sahiptir. Bu kreşler, ceza infaz sisteminin insan odaklı bir yaklaşımını yansıtmakta ve toplumsal uyumu güçlendirme potansiyeline sahip olmaktadır (Çengelköylü, Bademci, Çelik, & Karadayı, 2022). Goshin ve diğerleri (2014) tarafından, cezaevi kreşlerinde anneleriyle yaşayan çocuklar ile anneleri cezaevinde bulunan ve kurum bakımında olan çocuklar karşılaştırılmıştır. Araştırma bulguları, cezaevi kreşlerinde anneleriyle kalan çocukların, annelerinden ayrı kurum bakımında olanlara göre, davranış problemlerinin ve dikkat sorunlarının azaldığını ortaya koymuştur. Olumlu sonuçlara rağmen, cezaevi kreşlerinin, sağlıklı anne-çocuk ilişkisini destekleme konusunda bazı sorunlar oluşturduğu açıktır. Örneğin, anne ile çocuk arasındaki hiyerarşiye dayalı karar verme ve bu kararların uygulanması cezaevi kreşlerinde pek mümkün olmamaktadır. Annelerin kısıtlı yetkilere sahip olmaları nedeniyle bu etkilerin sınırlı kalması, anneler tarafından da gözlemlenerek memnuniyetsizliğe yol açmıştır (Çengelköylü, Bademci, Çelik, & Karadayı, 2022).

Anne Çocuk ve Cezaevi Çerçevesinde Sosyal Hizmet Müdahalesi

Sosyal hizmet mesleği, mahkûmların ihtiyaçlarının giderilmesinde önemli bir role sahiptir. Sosyal hizmet; ceza infaz kurumlarındaki bireylerin sosyal, duygusal ve pratik ihtiyaçlarını gidermek amacıyla hizmet vermekte ve rehabilitasyon sürecine destek sağlamaktadır. Bireylerin sosyal hizmet ihtiyaçları giderildikçe sosyal işlevsellikleri artmakta ve daha kaliteli yaşam koşullarına erişmektedirler. Ceza infaz kurumlarında hükümlülere ve tutuklulara yönelik sosyal hizmet müdahaleleri ile ilk olarak; bireyi suç işlemeye iten nedenler belirlenmekte, ikinci olarak; mahkûmların yaşam kalitesi artırılmakta ve üçüncü olarak ise tahliye sonrasında yeniden suça karışmasını önlemeye çalışılmaktadır (Soytürk, 2013).

Yaşamları boyunca birçok sosyal sorun ile baş etmek zorunda kalan mahkûmların giderilmesi gereken önemli gereksinimleri bulunmaktadır. Hükümlülerin- tutukluların suç eylemi içeren davranışlarını inceleyen sosyal hizmet uzmanları, genellikle düşük ekonomik düzey, elverişsiz konut şartları, ihmal, istismar, zayıf sosyal bağlar, sorunlu ebeveyn ilişkisi, psikososyal sorunlar, öfke yönetiminde güçlük gibi sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Bu sosyal sorunların her biri, bireyleri suça iten sebepler olsa da mahkûmların gereksinimlerine yönelik sunulacak mesleki becerilerin uygulanması ve süpervizyon desteği ile hükümlülerin ve tutukluların yaşam kaliteleri artarak suça karışma olasılıkları büyük ölçüde azalacaktır (Soytürk, 2013).

Çocuklarıyla birlikte cezaevinde bulunan hükümlü ve tutuklulara yönelik sosyal hizmet müdahalesi, bireye göre değişkenlik göstermektedir. Cezaevine yeni girmiş bir kişi ile uzun süredir orada bulunan kişinin gereksinimleri farklılık gösterebilmektedir. Bu nedenle sosyal hizmet uzmanı ilk olarak cezaevinin amacı ve işleyişine yönelik rehberlik sağlamalıdır. Cezaevine yeni gelen mahkûmun “tanıma ve takip formu” nu doldurması için görüşme sağlar. Bu form ile hükümlü ve tutukluların sorunlarını anlamaya ve kişileri tanımaya çalışarak ruhsal durumlarıyla ilgili bilgi alınır (Soytürk, 2013). Psikososyal serviste görev yapan sosyal hizmet uzmanları; tutuklulara ve hükümlülere yönelik bireysel, aile ve grup çalışmaları, intihar ve kendine zarar verme vaka toplantıları ve sosyal kültürel faaliyetler yürütür. Ceza infaz kurumuna yeni giren bireyler kaygı, korku ve belirsizlik gibi duygularla karşılaşabilirler. Sosyal hizmet uzmanları bu duyguları anlayarak danışmanlık hizmeti sunmalıdır. Uzun süredir ceza infaz kurumunda kalan bireyler, toplumla yeniden bütünleşme süreçlerinde destek gereksinimi hissedebilirler. Sosyal hizmet uzmanları, bu kişilere yönelik rehabilite edici programlar oluşturarak, iş bulma ve konut desteği gibi hizmetlerden faydalanmalarını sağlayabilirler (Soytürk, 2013).

Ceza infaz kurumlarında görev yapan sosyal hizmet uzmanları, kurumdaki diğer meslek elemanları ile birlikte, bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak ve rehabilitasyon süreçlerini desteklemek amacıyla iş birliği yapmaktadır. Cezaevlerinde, hükümlü ve tutuklulara yönelik sosyal hizmet uygulamaları, suç işlemeye iten nedenlerin belirlenmesi, hükümlülerin yaşam kalitesinin artırılması ve salıverme sonrası yeniden suç işlemenin önlenmesi amacıyla yürütülmelidir (Purutçuoğlu, 2020).

Mahkûmiyet, aile üyeleri için de ayrılık ve kayıplarla dolu bir dönemdir. Gelir kaybı, konut sorunları, cezaevinde anneleriyle birlikte yaşayan çocukların yaşadığı duygusal zorluklar ve mahkûm olmaktan dolayı toplum tarafından etiketlenen aile bireylerinin yaşadığı utanç duyguları mahkûmlar ile aile arasındaki ilişkiyi zedelemektedir. Sosyal hizmet uzmanları, evlilik sorunlarını çözmek, eşler arasındaki yabancılaşmayı engellemek, mahkûmları ve ailesini tahliyeye hazırlamak, tahliye sonrasında ailenin yeniden birlikteliğini sağlamak için evlilik güçlendirme atölyeleri ve aile terapisi gibi çalışmalar yürütmektedir (Soytürk, 2013).

Sosyal hizmet uzmanları, çocukların aile üyeleriyle düzenli görüşmelerini sağlayarak aile bağlarının güçlendirilmesine yardımcı olabilir. Hükümlü ve tutuklu bireyler mahkûm oldukları süre boyunca, aile ilişkilerine ihtiyaç duymakta; ceza infaz kurumlarında olumlu bir rehabilitasyon sürecinin gerçekleştirilebilmesi için mahkûmların aile üyeleri ile iletişim içerisinde olarak bu gereksinimlerinin karşılanabiliyor olması gerekmektedir (Soytürk, 2013).

Anneleri ile ceza infaz kurumunda kalan çocuklara yönelik güçlendirme yaklaşımı; insanların grupların veya toplumların var olan güçlerini ortaya çıkarmayı, bunları arttırmayı ve yaşamlarında kontrol yetisine sahip olabilmek için gerekli olan çabaları ifade etmektedir. Bu çaba, bireylerin kendi yeteneklerini geliştirerek kaynaklara erişimini arttırması, karar alma süreçlerinde etkin rol oynaması ve yaşamları üzerinde güç ve denetimlerini arttırması gibi farklı şekillerde tezahür edebilir (Mavi, 2019). Güçlendirme yaklaşımı, toplum içerisinde fırsat ve kaynaklara eşit erişim ilkesiyle bütüncül bir bakış açısı ile hareket etmekte ve olumsuz koşullarda yaşayan bireylerin kendi potansiyellerinin farkına varmalarını sağlayarak ihtiyaçlarının karşılanması ve sorunların çözümü için destek olmaktadır (Mavi, 2019). Bazı müracaatçıların başarısızlık algısı bulunmaktadır. Bu kişiler, kendilerini diğerlerinden ayrı görmekte ve dışlanma duygusuna sahip olmaktadır. Müracaatçıların olumsuz duygularını ve kısıtlayıcı algılarını değiştirmek ve bunlarla başa çıkmak için sosyal hizmet uzmanları ve sosyal kurumlar, bu tür müracaatçılarla çalışırken güçlendirme odaklı yaklaşımı benimsemelidir. Bireylerin özgüvenlerinin artması ve potansiyellerinin ortaya çıkması güçlendirme kavramı ile doğrudan ilişkilidir (Mavi, 2019). Güçlendirme yaklaşımında, her vaka özel ve müracaatçılar biricik olduğundan dolayı, bireysel farklılıklar dikkate alınmalıdır. Bu yaklaşım, mahkûm annelerin içerisinde buldukları olumsuz koşulları iyileştirebilmelerini, kendi yeteneklerinin farkına varmalarını ve bilinçli tercihler yapmalarını teşvik etmektedir. Bu sürecin sonunda, hedeflenen şey; mahkûm annelerin kendi sorunlarıyla baş etmeleri için kendi kendilerine yardımcı olabilecek gücünün ve potansiyelinin açığa

çıkarılmasıdır (Soytürk, 2013). Duyan'a göre "Cezaevlerinde kadın mahkûmlarla çalışan sosyal hizmet uzmanlarının yerine getirmesi gereken en önemli rollerinden birisi güçlendirmedir. Sosyal hizmet mesleğinde güçlendirme yaklaşımı; özellikle kadınlar, çocuklar ve risk altındaki gruplar olmak üzere, toplum içerisinde sosyal destek sistemleri zarar görmüş kişilerle yapılan çalışmalarda kullanılır" (Duyan, 2010).

Sosyal hizmet uzmanlarının güçlendirme uygulamalarında yerine getirmesi gereken görevler; (Duyan, 2010)

1. Müracaatçıların olumsuz düşüncelerden uzaklaşmasını sağlamak ve damgalamaları yok etmek
2. Aile, grup ve toplumdaki kaynaklardan bireylerin farkındalıklarını arttırmak
3. Müracaatçıların değişimi ve güçlenmeyi gerçekleştirilebilir görmelerine yardımcı olacak bir zihinsel çerçeve oluşturmak
4. Müracaatçılara ve onların güçlerine, kaynaklarına ve hedeflerine güvenmek
5. Müracaatçıların güçlerini farkına varmalarını engelleyecek korumacı fikirleri reddetmek biçiminde sıralanabilir.

Müracaatçıların kendi becerilerini kullanabilmeleri için sosyal hizmet uzmanının yerine getirmesi gereken güçler perspektifinin beş ilkesi bulunmaktadır (Mavi, 2019).

1. Her bireyin, toplumun ve grubun güçleri bulunmaktadır.
2. Travma, istismar veya hastalıklar bireyler için yaralayıcıdır, ancak bunlar birer mücadele etme ve baş etme faktörü de olabilir.
3. Büyüme ve değişme potansiyelinin üst sınırlarını yalnızca müracaatçı bilir. Bireylerin, grupların ve toplumun amaçları göz önünde bulundurulması gerekir.
4. Her sistem ve çevre erişilebilir kaynaklarla doludur.

Ceza infaz kurumlarında yürütülen sosyal hizmet uygulamaları şunlardır;

- Azınlıklara, kadınlara, gençlere ve göçmen kişilere yönelik eşitlikçi ceza adaletini savunarak ayrımcılığı önlemek,
- Kadın mahkûmlara yönelik ruhsal sağlık ve madde bağımlılığı konularında müdahale ve uygun tedavi yöntemlerinin sağlanması ve bu sorunlarla birlikte ortaya çıkan diğer hastalıklar ve zorluklarla baş edilebilmesi için uzmanlık düzeyinde tedavi sunulması,
- Mahkûm bireylerin yüksek standartlarda sağlık hizmetlerine, ilaçlara, düzenli beslenmeye, tedavilere ve rehabilitasyon programlarına erişimlerinin kolaylaştırılması,
- Mahkûmların cezalarını tamamlamaları durumunda topluma yeniden entegrasyonları için gerekli olan destek ve imkanların sağlanarak eğitim ve meslek fırsatlarının sunulması,
- Ceza ve adalet sisteminde ulusal politikaların belirlenmesinde sosyal hizmetin savunuculuğunu yaparak destek sağlama (Bilgin & Doğan, 2020).

Ceza infaz kurumlarında anneleriyle birlikte yaşayan çocuklara yönelik sosyal hizmet müdahalesi; çocuğun ihtiyaçlarının giderilmesini, duygusal destek sağlanmasını, eğitim ve sağlık

hizmetlerine erişim sağlanmasını ve genel olarak çocukların refahlarının korunmasını içermektedir. Sosyal hizmet uzmanları, anneleriyle ceza infaz kurumlarında kalan çocuklara yönelik kötü muamele, ihmal ve istismara maruz kalma risklerini azaltmak için koruyucu önlemler olarak gerekli adımlar atmaktadır. Bu müdahaleler, çocukların sosyal, duygusal ve akademik gelişimlerini desteklemek, aile bağlarını güçlendirmek ve gelecekte yeniden suça karışma riskini azaltmak amacıyla kapsamlı bir biçimde planlanır ve uygulanır (Soytürk, 2013). Ceza infaz kurumlarında sosyal hizmet uygulamaları, tarama, değerlendirme ve müdahale alanlarında değişik şekillerde ortaya çıkmaktadır. Cezaevinde anneleriyle kalan çocuklara yönelik aile temelli uygulamalar ve değerlendirmeler uygulanabilmektedir. Kadının hamileyken cezaevinde bulunduğu durumlarda sosyal hizmet uzmanları; kadının hamilelik süreci, çocuğun doğumu ve ebeveyn hakları gibi konularda çalışmalar yürütmesi gerekmektedir. Sosyal hizmet uygulamalarıyla, çocukların yaşadıkları özel koşullara ve ihtiyaçlara odaklanılır. Bu hizmetler arasında çocuklara yönelik danışmanlık, terapi ve destek grupları yer almaktadır (Soytürk, 2013).

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, anneleriyle birlikte ceza infaz kurumlarında kalan 0-6 yaş çocuklara yönelik sosyal hizmet müdahalelerini değerlendirebilmek amacıyla yapılmıştır.

Türkiye’de ve dünyada kadın suçluluk oranının artmasıyla, kadınlar ve ülkeler için çeşitli sorunlar meydana gelmektedir. Suç ile karşı karşıya kalan gebe veya çocuk sahibi kadınlar da olabilmektedir. Bu durumda 0-6 yaş arası çocuklar, anneleriyle birlikte ceza infaz kurumlarında kalabilmektedir. Psikososyal serviste çalışan sosyal hizmet uzmanları hem anneye hem de çocuklara yönelik destek sağlamaktadır (Mavi, 2019).

Cezaevinde anneleriyle birlikte kalmak zorunda olan çocuklara yönelik uluslararası mevzuat farklılıkları, ulusal mevzuattaki belirsizlikler, çocuğun cezaevine kabulü için gereken şartlar ve mahkûm olan annelerle yaşayan çocuklara ilişkin sunulan imkanların sınırlı oluşu çocukların “kurumsal görünmezlik” yaşamalarına neden olmaktadır. Tutukluluk durumu, yaşam kalitesini, sağlığı, psikolojik ve duygusal refahı olumsuz yönde etkilemektedir. Fakat, özgürlüğü kısıtlanmış bir bireyin yaşadığı zorlanma ve kaygı durumu, cezaevinde hamile olan veya çocuğu olan anne mahkûmlara kıyasla daha zorlayıcı olacağı söylenebilir. Bir çocuğun annesinin yanında olmasına rağmen, cezaevi koşullarında yaşaması ve annesine ait olan ceza sorumluluğunu üstlenmek zorunda kalması kabul edilmese de çocuğun annesinden ayrı kalmasının veya dışarıda çocuğun bakımını üstlenecek kimsenin olmamasının verebileceği zarar annelerin ikilem yaşamasına neden olmakta ve bu durumu karmaşık hale getirmektedir (Soytürk, 2013).

Cezaevi ortamında bulunan çocuklar, olumsuz koşullar nedeniyle oluşan sağlık sorunları ve psikiyatrik bozukluklar gibi pek çok risklere maruz kalmaktadır. Ceza infaz kurumlarında uygulanan güvenlik tedbirleri de çocukların üzerinde derin etkiler bırakmaktadır. Cezaevi personeli tarafından yapılan sayımlar ve mahkûmların yerlerinin takibi ve diğer operasyonel amaçlar önemli olmakla birlikte bu uygulamaların çocuğun gözlem alanı içerisinde gerçekleştiriliyor olması çocuğun travmatik durumlar yaşamasına neden olmaktadır. Bu nedenle kadın mahkûmlarla ilgili uzmanlık gerektiren konularda kadın ceza infaz kurumu personelinin eğitilmesi gerekmektedir (Mavi, 2019).

Sosyal hizmet, bireyin sorun çözme kapasitesini ve sorunlarla başa çıkma kabiliyetini arttırmaya çalışmaktadır. Cezaevlerinde çalışan sosyal hizmet uzmanları psikososyal serviste görev almaktadır. Ceza İnfaz Yasası’nda psiko-sosyal serviste çalışan personellerin görevleri belirtilmiştir. Bu yasaya göre; mahkûmlara yönelik psikolojik destek sağlayarak ruh ve beden sağlıklarını iyileştirmek, onların kişisel gelişimlerini destekleyecek programlar sunmak ve bunlardan uygun olanları uygulamaktır. Bunun yanı sıra mahkûmların kişisel özelliklerini, yaşam şartlarını ve suç işleme motivasyonlarını belirleyerek bireysel gelişimlerine destek olmaktır. Bireyin tekrar suça karışmasını önlemek için gerekli tedbirleri alarak, onların kuruma uyum sağlamalarını ve toplumsal yaşama entegrasyonunu desteklemektir (Adalet Bakanlığı, 2006).

Kadın cezaevinde anneleriyle yaşayan çocukların yaşadıkları olumsuz durumları azaltmak ve hatta ortadan kaldırmak için, çocukların kaldığı tüm cezaevlerinde kreş ve anaokulu açılmalı ve gerekli meslek elemanları görev almalıdır. Mahkûmların cezaevine girişlerinde, duydukları korku ve endişeyi azaltmak ve cezaevine adaptasyonlarını kolaylaştırmak için programlar oluşturulabilir. Sivil toplum kuruluşları, medya ve kamu kurumları ceza infaz kurumlarında anneleriyle birlikte yaşayan çocuklar için verimli ve başarılı projelerle bilinçlendirme çalışmaları yürütebilir (Mavi, 2019). Psiko-sosyal serviste çalışan meslek elemanları, anneye ve yanında kalan çocuklara yönelik eylem planı oluşturarak bunu hayata geçirebilir. Ceza infaz kurumunda anneleriyle birlikte bulunan çocukların dışarıdaki kardeş ve akrabaları ile düzenli bir biçimde iletişimde olması sağlanabilir. Mahkûm bireyleri cezaevi ortamından uzaklaştırıp onların sosyalleşmesine imkân tanıyacak sosyal faaliyetler gerçekleştirilmeli ve bu faaliyetlere tüm mahkûmların katılımı sağlanmalıdır (Soytürk, 2013).

Sonuç olarak, ülkemizde ve dünyada birçok çocuk, annelerinin tutuklanması ve hapsedilmesinin olumsuz etkileriyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu nedenle, anneleriyle birlikte cezaevi koşullarında yaşayan çocuklar için Birleşmiş Milletlerin Çocuk Hakları temel prensipleri doğrultusunda gerekli hassasiyetin gösterilmesi büyük önem taşımaktadır (Avcı & Tuncer, 2021). Bu çocukların öncelikli ihtiyaçları belirlenirken, onları tehlikelerden korumak ve her durumda çocuğun en yüksek yararını gözetmek ana hedef olmalıdır. Cezaevlerinde anneleriyle birlikte kalan çocuklar üzerine yapılan çalışmaların bulguları, cezaevi ortamının hem fiziksel hem de sosyal açıdan çocukların gelişimini ciddi şekilde olumsuz etkilediğini göstermektedir. Anneleriyle cezaevinde kalan çocuklara yönelik sosyal hizmet müdahalesi de çocukların sağlıklı gelişimlerini desteklemeyi amaçlamaktadır. Cezaevinde görev yapan sosyal hizmet uzmanları, çocukların ihtiyaç duydukları destek ve hizmetlere erişim sağlamasını hedeflemektedir. Bu kapsamda, cezaevi koşullarının çocuk dostu hale getirilmesi, çocukların güvenliği ve refahını sağlayacak politika ve uygulamaların geliştirilmesi önemlidir.

Kaynakça

- Akgün, R. (2012). *Kadın hükümlülerin ceza infaz kurumlarında yaşadıkları sorunlar ve başa çıkma tarzlarının belirlenmesi: Eskişehir Çifteler Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu örneği* (Master's thesis, Sağlık Bilimleri Enstitüsü).
- Akpınar, İ. (2018). *Suç olgusu, suç teorileri ve kadın suçluluğu: Kayseri örneği* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Ağaoğlu Canay, H. D. (2004). Kadın suçluluğu feminist bakış açısından kavramsal bir inceleme.
- Bağ, C., & Bıçakçı, M. Y. (2016). Kadın kapalı ceza infaz kurumunda anneleriyle kalan çocukların gelişimsel taraması. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 3(2), 32-52.
- Baykara-Acar, Y. (2015). *Adli Sosyal Hizmet ve Türkiye'de Çocuk Adalet Sisteminin Tarihi*. Ed. Arzu İçağasioğlu-Çoban ve Seda Attepe-Özden. Ankara: Başkent Üniversitesi.
- Bilgin, M., (2018). Bedensel ve Devinsel gelişim, Eğitim Psikolojisi (pp.58-81), Ankara: Pegem Açık Akademi Yayınları.
- Bulgurcuoğlu, S. E., & Duyan, G. Ç. (2019). Hükümlü Çocuklar: İstanbul ve Ankara Çocuk Eğitimevi Örneği. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, (30), 167-190.
- Can, S. (2016). *Cezaevinde yanında çocuğu olan annelerin ve çocuklarının oyun ve oyuncaklar hakkındaki görüşlerinin incelenmesi* (Master's thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Canay, H. D. A. (2022). *Kadın suçluluğu*. Astana Yayınları.
- Çengelköylü, C., Bademci, Ö., Çelik, D., & Karadayı, E. F. (2022). Anneleri ile Ceza İnfaz Kurumlarında Kalan 0-6 Yaş Çocukların Yaşam Koşullarının ve Deneyimlerinin Annelerinin Bakış Açısıyla Araştırılması. *Journal of Society & Social Work*, 33(4).
- Çıtak, M. (2019). *Sosyal fayda odaklı tasarım yaklaşımı: Önemsiyoruz sosyal girişimi örneği* (Master's thesis, Güzel Sanatlar Enstitüsü).
- Duyan, V. (2010). *Sosyal hizmet: Temelleri, yaklaşımları, müdahale yöntemleri*. Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği.
- Doğan, B. (2021). Anne ile Özgürlük Arasında: Çocuğun İyilik Hali, Üstün Yararı ve Suçun Şahsiliği Bağlamında Ceza İnfaz Kurumlarında Anneleri ile Kalan Çocukları Düşünmek.
- Dızman, Z. Ş. (2019). Kadın Suçluluğunun Toplumsal Nedenleri. *The Journal of Academic Social Science*, 90(90), 433-441.
- Gezgin, S. (2019). *Cezaevinde çocukları ile birlikte bulunan annelerin çocukluk çağı ruhsal travmaları, kapsayıcılık işlevleri ve çocuklarının psiko-sosyal gelişim durumları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Gürtuna, O. *Cezaevinde Kadın Olmak ve Cezaevinin Kadın Bakış Açısıyla Sosyolojik Değerlendirilmesi: Ankara Sincan Kapalı Cezaevi Örneği*
- Güllü, İ. (2014). Suç olgusuna teorik ve eleştirel bir yaklaşım. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2014(3), 104-107.
- Gökulu, G. (2019). Suç Kuramları: Biyolojik ve Psikolojik Yaklaşımlar: Eleştirel Bir Değerlendirme. *Social Sciences*, 14(4), 1471-1488.
- Hodgkin, R., & Newell, P. (1998). *Çocuk haklarına dair sözleşme: uygulama elkitabı*. Unicef.
- İçli, T. G., & Aslıhan, Ö. (1988). Sosyal değişme süreci içinde kadın suçluluğu. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 5(2).

İlbars, Z. (2007). Suç antropolojisi: Kadın ve suç. *Antropoloji*, (22), 1-13.

İşcanoğlu, Z. (2019). Tutuklu/hükümlü anneleriyle birlikte ceza infaz kurumlarında kalan çocukların bağlanma güvenliğini açıklayan faktörler.

Karadeniz, G., Zabcı, N., Gezgin, s., & Katip, c. (2022). Anneleri ile Ceza İnfaz Kurumlarında Kalan 0-3 yaş çocuklarının Bağlanma Süreçlerinin Desteklenmesi ve Sağlıklı Gelişimleri İçin Bir Pilot çalışma: Duygu Salıncağı. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(42), 45-89.

Karataş, Z. (2016). Çocuk adalet sistemi kapsamında suça sürüklenen çocuklara yönelik uygulamaların nitel analizi.

Karataş, K. (2007). Türkiye’de çocuk koruma sistemi ve koruyucu aile uygulamaları üzerine bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2), 7-20.

Kaynak, B., & Temel, F. (2016). Ceza infaz kurumlarındaki annelerin çocuk yetiştirme tutumlarının incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(5), 2127-2142.

Kaynak, K. B. (2013). 2-6 yaşları arasında çocukları olan ceza infaz kurumlarında kalan annelerin benlik saygısı ve çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkinin ceza infaz kurumunda kalmayan anneler ile karşılaştırmalı olarak incelenmesi (Master's thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).

Koçak, S. (2021). Adli Alanda Kadın Suçluluğunun Görünürlüğü Üzerine Eleştirel Bir Bakış. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(2), 607-621.

Koruculu, I. (2017). *Kriminolojide kadın suçluluğunu açıklayan yaklaşımlar*. Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey).

Mavi, S. (2019). *Cezaevinde annesiyle kalan çocukların gelişim sürecine cezaevi koşullarının etkisi ve sosyal hizmet yaklaşımları* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Merçil, İ. (2020). Bakırköy Kadın Cezaevinde Bulunan Anne Mahpusların Çocuklarıyla İlişkileri. *Turkish Studies-Social Sciences*, 15(4), 2009-2021.

Myers, B. J., Smarsh, T. M., Amlund-Hagen, K., & Kennon, S. (1999). Children of incarcerated mothers. *Journal of child and family studies*, 8, 11-25.

Purutçuoğlu E. (2020). Ceza infaz kurumları ile tutukevlerinde engelli hükümlü-tutuklu olma durumu. Ed. R. Akgün, Adli Sosyal hizmet (ss. 189-216). Nika Yayınları.

Saruç, S. (2013). Kadın hükümlüler: cezaevi yaşantısı ve tahliye sonrası gereksinimler.

Salihoğlu Günelsu, S. (2014). Kadın cezaevlerinin toplumsal cinsiyet bakış açısı ile değerlendirilmesi.

Şahinöz, A., Küçük, N. S., Çakır, B. Ç., Uzun, A. K., & Durualp, E. (2019). Cezaevinde Annesi ile Birlikte Kalan Çocukların Gelişimlerinin Karşılaştırılmalı Olarak Değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 72(1), 66-75.

Soytürk, S. (2013). Hükümlü ve tutukluların sosyal hizmet gereksinimlerinin değerlendirilmesi: Karaman m tipi kapalı-açık cezaevi örneği.

Tercan, H., & Aytekin Ç. (2022). Tutuklu Anneler ve Çocukları, Erken Çocuklukta Gelişimsel Sonuçlar, Riskler ve Zorluklar. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(89).

T N., & Avcı, N. (2021). Cezaevinde Anne Olmak. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (27), 179-214.

Uçungan, M. (2019). *Hapishanelerde annelerinin yanında kalan çocuklar: Türkiye örneği* (Doctoral dissertation, Marmara University (Turkey)).

Araştırma Makalesi

Yavuzyiğit, S., Genç, Y., & Yavuzyiğit, Y. K. (2022). Çocuk Adalet Sistemindeki Koruyucu-Önleyici ve İyileştirici Uygulamaların Sosyal Hizmet Açısından Değerlendirilmesi. *Journal of Academic Social Science Studies*, 15(92).

Yıldız, F. (2019). Kadın ve Suç: Türkiye’de Kadın ve Suç İlişkisi. *Alınleri Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 23-41.

Extended Summary

This research investigates the challenges faced by children aged 0-6 living with their mothers in prison focusing on how various factors affect their emotional, cognitive and social development. These children encounter a range of difficulties that can have lasting effects on their growth and well-being.

Prisons generally provide an unsafe and stressful environment for children. This can result in psychological issues such as anxiety, fear, and insecurity. Correctional facilities provide a limited living space both physically and emotionally. This significantly restricts children's opportunities for social interaction, play and learning. Children aged 0-6 are deprived of experiences that are crucial for their cognitive, emotional, and social development. While play plays a central role in children's growth, the restrictions of the prison environment fail to meet this fundamental need.

The lack of opportunities for children to engage with their peers leads to a significant shortfall in forming emotional connections and developing their social skills. The research also examines the effects of this situation on children's cognitive development. For example, children may experience delays in their language and cognitive skills due to a lack of rich and diverse learning experiences. Considering the current conditions, the physical state of prisons and the fact that they are filled with individuals who are far from rehabilitation, often have psychological issues and are prone to fighting and violence, having a child in such an environment will inevitably lead to irreparable harm in their development.

Social work focuses on the individual's capacity to solve problems and cope with events, aiming to enhance their abilities. Social work interventions are crucial for addressing the needs of these children. Social workers should identify the developmental needs of the children and provide appropriate support programs. Social workers in correctional facilities assess the psychosocial well-being of inmates and offer comprehensive support to ensure they do not return to prison after their release, aiming to facilitate their rehabilitation and successful reintegration into society. Psychosocial support programs can strengthen family dynamics by providing stress management and post-trauma support for mothers and children. Additionally, developing specialized educational and play programs for children in correctional facilities supports their cognitive and social development. Additionally, strengthening the social support networks for children is also important. Social workers can organize various activities to support these children in building social relationships in a safe environment. Facilitating interactions for children with their peers helps them develop their social skills. These types of social interactions contribute to children expressing themselves and adapting to society.

The consideration of factors affecting the development of children aged 0-6 living with their mothers in correctional facilities, as well as social service interventions, will contribute to ensuring these children have a healthy development. Children living with their mothers in correctional institutions need comprehensive, holistic and continuous social service interventions to support their healthy development. Establishing a system to help these children overcome the challenges they face is believed to enhance their quality of life and contribute to their development as individuals with stronger foundations in the future.